

А. Г. Шульгай

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2145-5851>

І. Р. Мисула

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5830-0186>

Ю. В. Завіднюк

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4028-0743>

Тернопільський національний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ІННОВАЦІЇ В КЛІНІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

A. H. Shulhay, I. R. Mysula, Y. V. Zavidniuk

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

INNOVATIONS IN THE CLINICAL TRAINING OF PHYSICAL THERAPY MASTERS

Анотація. Формування конкурентоспроможного фахівця із клінічним мисленням та інноваційними підходами до надання реабілітаційних послуг, розвиток у нього лідерських якостей, здатність до самостійного прийняття рішень та відповідальність за них – основна мета якісної підготовки фізичного терапевта. Стаття присвячена особливостям клінічного компонента підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації 227.1 «Фізична терапія». Проаналізовано та узагальнено процес внесення змін до освітньо-професійної програми, приділена увага комунікаціям із зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами. Описано елементи модернізації освітньо-професійної програми «Фізична терапія», ключову роль відведено розгляду підходів до процесу клінічного навчання, функціям клінічних супервізорів та координатора клінічного навчання, процесу оцінювання клінічної практики.

Ключові слова: освітньо-професійна програма «Фізична терапія»; клінічний компонент навчання; клінічна супервізія; оцінювання.

Abstract. Formation of a competitive specialist with clinical thinking and innovative approaches to the provision of rehabilitation services, development of leadership qualities, ability to make independent decisions and responsibility for them – the main goal of quality training of physical therapist. The article is devoted to the features of the clinical component training of higher education applicants in specialty 227 Physical therapy, occupational therapy, specialization 227.1 Physical therapy. The process of making changes to the educational and professional program was analyzed and summarized, attention was paid to communications with external and internal stakeholders. The elements of the modernization of the educational and professional program “Physical Therapy” are described, the key role is assigned to the consideration of approaches to the process of clinical training, the functions of clinical supervisors and the coordinator of clinical training, the process of evaluating the clinical practice.

Key words: educational and professional program “Physical Therapy”; clinical component of training; clinical supervision; assessment.

Вступ. Професійна підготовка фізичних терапевтів в Україні зазнає еволюційних змін як у системі вищої освіти відповідно до вимог сучасного стану реабілітаційної галузі, так і потреб ринку праці [2–4, 6, 7]. Поетапне врегулювання нормативно-правової бази у процесі професійної підготовки фізичних терапевтів дає змогу закладам вищої освіти підвищувати якість надання освітніх послуг, поступово наближаючись до світових освітніх стандартів [1, 5, 8–14]. Формування конкурентоспроможного

фахівця із клінічним мисленням та інноваційними підходами до надання реабілітаційних послуг, розвиток у нього лідерських якостей, здатність до самостійного прийняття рішень та відповідальність за них – основна мета якісної підготовки фізичного терапевта.

Мета статті – проаналізувати особливості організації, проведення, супервізії та оцінювання клінічного компонента навчання здобувачів вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації 227.1 «Фізична терапія».

Теоретична частина. Імплементція кращих європейських практик у реабілітаційній сфері вимагає від майбутнього фахівця набуття нових навичок і компетентностей. Завдяки міжнародному освітньому проекту «Інноваційна реабілітаційна освіта – впровадження нових магістерських програм в Україні» (REHAB) ТНМУ мав можливість інтегруватися до єдиного європейського освітнього простору, модифікувати програму підготовки магістрів відповідно до європейських стандартів освіти, підвищити професійний потенціал викладачів університету, покращити навчально-реабілітаційну базу. Разом із партнерами проекту у 2019–2022 рр. створено профіль компетенцій для фізичних терапевтів бакалаврської й магістерської освітніх програм, впроваджено систему оцінювання практичних навичок у формі об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКИ).

Процес вдосконалення освітньо-професійних програм (ОПП) регламентує Положення про освітні програми, їх моніторинг, перегляд та процедуру оновлення в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Моніторинг програм здійснюється на факультетському та загальноуніверситетському рівнях шляхом анкетувань, опитувань, інтерв'ювання, інших видів дослідження з метою оцінки відповідності критеріям якості освітніх програм. Проект освітньо-професійної програми представляється для громадського обговорення, під час якого особлива увага звертається на пропозиції зовнішніх (агенції забезпечення якості освіти, органи ліцензування та акредитації, роботодавці, випускники, професіонали-практики та ін.) та внутрішніх (здобувачі вищої освіти, органи студентського самоврядування, науково-педагогічні працівники, адміністративно-управлінський персонал) стейкхолдерів. Враховуючи, що у вересні 2022 р. був затверджений Стандарт другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», затверджений наказом Міністерства освіти та науки України від 05.09.2022 р. № 791, основні положення якого були донесені до всіх зацікавлених осіб, назріло питання перегляду Освітньо-професійної програми «Фізична терапія» спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації 227.1 «Фізична терапія». Процес збору та опрацювання пропозицій включав зустрічі з роботодавцями та клінічними супервізорами, представниками здобувачів вищої освіти, спільні засідання профільних кафедр, зу-

стрічі гаранта програми з науково-педагогічними працівниками, спільні наради робочої групи та адміністрації університету, анкетування студентів, випускників, викладачів. Результатом проведеної роботи стала ціла низка пропозицій, які стосувалися переформатування процесу клінічного навчання, ознайомлення здобувачів вищої освіти із вимогами, які передбачає НСЗУ до реабілітаційних пакетів, введення в освітній процес нових предметів, зокрема «Методологія викладання та клінічної супервізії», «Домедична допомога», «Професійна англійська мова», створення навчальних кабінетів для опанування асистивних технологій та багато інших. Враховуючи значну кількість пропозицій, котрі стосувалися змін у реалізації клінічного навчання, та вимоги Стандарту в ТНМУ, змінений порядок проходження клінічних практик магістрів фізичної терапії. Розроблено та затверджено Положення про проведення клінічної практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» освітньо-професійної програми «Фізична терапія», введено посаду координатора клінічного навчання, який є фаховим фізичним терапевтом. Професійна підготовка на клінічних базах враховує специфіку кожної дисципліни та, з метою засвоєння фахових компетенцій, передбачає безпосередню роботу з пацієнтом/клієнтом. Клінічний компонент навчання є важливою складовою освітньої програми підготовки фізичних терапевтів, який у ТНМУ реалізується в середовищі, що сприяє професійному розвитку студента і стимулює формування самостійного та компетентного клініциста. У клінічних умовах студенти – фізичні терапевти мають змогу інтегрувати фахові знання, уміння та професійну поведінку, а також розвивати основні клінічні навички обстеження, планування, втручання та контролю. Клінічна практика здобувачів вищої освіти Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України проводиться на базах медичних та реабілітаційних закладів, які, згідно зі Стандартом другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», відповідають вимогам програм із практики, та з якими університет укладає відповідні договори. Базами клінічних практик можуть бути реабілітаційні заклади, відділення, підрозділи в галузях охорони здоров'я, соціального захисту, освіти тощо, які забезпечують усі аспекти менеджменту пацієнта/клієнта з порушеннями функцій та обмеженням життєдіяльності, що потребує фі-

зичної терапії: обстеження, планування, втручання, контроль та їхні складники. Здобувачам вищої освіти надається можливість працювати з пацієнтами/клієнтами різного віку та у різних клінічних умовах, демонструвати професійні навички та поведінку, щоб досягти результатів клінічного навчання. Передбачено проходження клінічної практики студентами на базі однієї або декількох установ залежно від профілю клінічної практики та програми практики, а також можливість самостійного вибору установи проходження практики (за узгодженням із координатором клінічного навчання), якщо вона відповідає профілю клінічної практики та має в штаті фізичних терапевтів, які можуть виконувати функції клінічного супервізора. Широко впроваджений інститут клінічних супервізорів – практичних фізичних терапевтів, котрі є штатними співробітниками закладів охорони здоров'я, активно проводиться їхнє навчання. Важливим є той факт, що за одним клінічним супервізором закріплюється не більше трьох студентів, що однозначно покращує процес наставництва та навчання. Функції клінічного супервізора надзвичайно важливі в клінічному компоненті навчання і полягають у:

- науково-методичному та організаційному забезпеченні клінічного навчання;
- знанні законодавчих, етичних та практичних професійних настанов;
- плануванні діяльності студента під час практики;
- забезпеченні супервізії відповідно до рівня очікуваних та досягнутих результатів клінічного навчання;
- оцінюванні успішності студента, шляхом безпосереднього спостереження;
- виконанні ролі професійної моделі для наслідування студентом упродовж клінічної практики.

Для коректної організації клінічних практик, здійснення координації між університетом та базами практики, реалізації елементів поточного та заключного контролю в ТНМУ запроваджено посаду координатора клінічного навчання, який є фаховим фізичним терапевтом, штатним науково-педагогічним працівником. Зона відповідальності координатора клінічного навчання передбачає:

- організацію та забезпечення клінічного навчання згідно із законодавчими, етичними та практичними професійними настановами;
- налагодження та підтримку комунікації з уповноваженою особою від бази практики упродовж клінічного навчання;

– укладання договору про співпрацю між університетом та базами практики;

– встановлення цілей клінічної практики та прогнозованих результатів клінічного навчання на базі практики;

– надання настанов клінічним супервізорам щодо очікуваного рівня засвоєння результатів клінічного навчання здобувачів вищої освіти;

– комунікацію зі здобувачами вищої освіти щодо встановлення та досягнення очікуваного рівня результатів клінічного навчання;

– комунікацію з клінічними супервізорами щодо виконання академічної програми та досягнення очікуваних результатів клінічного навчання;

– підготовку документації та контроль за її веденням;

– оцінювання загальних результатів клінічного навчання;

– вирішення конфліктних ситуацій під час клінічного навчання.

Суттєво змінилися також критерії оцінювання здобувачів під час та після клінічної практики. Під час клінічного навчання здобувач засвоює та демонструє практичні навички, які відображені в щоденнику практики й оцінюються клінічним супервізором. Для кожного виду практики профільні кафедри формують перелік практичних навичок обстеження та втручання, які теоретично вивчаються в структурі обов'язкових компонентів та потребують відпрацювання в клінічних умовах. Частина цих практичних навичок виноситься на ОСКІ для проведення підсумкового контролю з практики та атестацію у структурі єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Таким чином створюється логічна послідовність клінічної підготовки фізичного терапевта: теоретичне засвоєння, практичне відпрацювання та багатоступеневий контроль: під час вивчення дисципліни, під час клінічної практики (здійснюється клінічним супервізором), при проведенні підсумкового контролю практики (здійснюється екзаменаційною комісією) та ЄДКІ (здійснюється членами комісії державного іспиту). Завдяки такому підходу досягається максимальна незалежність та об'єктивність оцінювання.

Підбиття підсумків клінічної практики здійснюється при наявності всіх звітних документів, передбачених програмою з практики. Загальна оцінка за клінічну практику визначається як сума оцінки рівня клінічного навчання та оцінки підсумкового контролю у вигляді об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ). Всього здобувач ви-

щої освіти за диференційований залік з клінічної практики може набрати 200 балів, у тому числі за поточну клінічну навчальну діяльність – 120 балів (з них 114 балів за клінічний компонент навчання та 6 балів за індивідуальну самостійну роботу), за результатами підсумкового контролю – 80 балів. Введено поняття відповідності успішності студента під час практики до рівнів досягнутих результатів клінічного навчання відповідно до вимог стандарту освіти. Підсумковий контроль клінічної практики здійснюється у формі ОСКІ (об’єктивного структурованого клінічного іспиту) після проходження клінічної практики. Для проведення підсумкового контролю за видом клінічної практики кафедрою, яка відповідає за даний вид практики, згідно з навчальним планом готуються 8 станцій із загального переліку практичних навичок, винесених на практику. Критерії оцінки клінічної (практичної) навички на кожній станції розробляються заздалегідь кафедрою, і доводяться до відома здобувачів вищої освіти. Максимально на одній станції здобувач може отримати 10 балів. Підсумковий контроль вважається складеним тоді, коли здобувач отримує сумарно мінімум 51 бал за 8 станцій.

Список літератури

1. Аналіз освітніх програм та навчальних планів з фізичної терапії в країнах Європи / В. Кормільцев, О. Лазарева, О. Бісмак [та ін.] // Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. – 2022. – № 2. – С. 93–99.
2. Грицай Н. Б. Особливості формування професійної культури майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії / Н. Б. Грицай // *Revista științifică progresivă*. – 2020. – № 1. – Р. 3–12.
3. Європейський досвід підготовки фізичних терапевтів: впровадження нових магістерських програм з фізичної терапії в Україні / О. О. Єжова, О. В. Бріжатиий, С. А. Король [та ін.] // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2021. – № 5 (136). – С. 53–57.
4. Лянна О. Компоненти формування професійної компетентності фахівців з фізичної терапії та ерготерапії / О. Лянна, О. Сущенко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2020. – № 1 (99). – С. 135–140.
5. Фастівець А. В. Світовий досвід підготовки фахівців фізіотерапії та ерготерапії / А. В. Фастівець // Теорія та методика навчання та виховання. – 2021. – № 51. – С. 156–172.
6. Чепурна Н. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в закла-

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зміни підходів до організації, проведення, супервізії та оцінювання клінічного компонента навчання здобувачів вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації 227.1 «Фізична терапія» дозволяють підвищити якість підготовки фізичних терапевтів. Впровадження інституту клінічних супервізорів, котрі безпосередньо здійснюють наставництво під час проходження клінічного навчання, забезпечує якісно вищий рівень готовності здобувачів до практичної діяльності. Оцінювання клінічної практики як компонента навчання доцільно проводити шляхом контролю засвоєння практичних навичок та підсумкового контролю у вигляді об’єктивного структурованого клінічного іспиту. Створення системи клінічного навчання в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України дозволило досягнути якісно нового рівня підготовки фізичних терапевтів.

Перспективою подальших досліджень будуть методи навчання та професійного розвитку фізичних терапевтів, котрі здійснюють функції клінічних супервізорів.

дах вищої освіти України / Н. Чепурна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка». – 2020. – № 2. – С. 102–109.

7. Шляхи становлення вітчизняної системи підготовки магістрів із фізичної терапії в рамках проекту RENAВ / О. Лазарева, І. Жарова, Л. Кравчук [та ін.] // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2019. – Вип. 33. – С. 15–19.

8. European Skills, Competences, Qualifications and Occupations. – Access mode : <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1326&langId=en>.

9. Macauley K. Evaluating changes in clinical decision-making in physical therapy students after participating in simulation / K. Macauley // *Health Professions Education*. – 2018. – Vol. 4 (4). – P. 278–286.

10. O'Donnell A. E. Effective mentoring in physical therapy: approaches for residency training / A. E. O'Donnell. – Florida, USA : Nova Southeastern University, 2012.

11. Physical therapy, speech therapy and occupational therapy: past, present and future / R. A. Casarotto, C. R. F. de Andrade, C. Tanaka [et al.] // *Revista de Medicina*. – 2016. – Vol. 95. – P. 29–34.

12. Postprofessional physical therapist education: A report from two regions of the world / K. C. Westervelt, J. Chenette, L. Merkel [et al.] // *Journal of Physical Therapy Education*. – 2018. – Vol. 32 (3). – P. 264–272.

13. Shared decision-making in physical therapy: A cross-sectional study on physiotherapists' knowledge, attitudes

and self-reported use / J. Topp, J. Westenhöfer, I. Scholl, P. Hahlweg // *Patient education and counseling*. – 2018. – Vol. 101 (2). – P. 346–351.

14. Standards of physical therapy practice. – 2011. – Access mode : <https://world.physio/sites/default/files/2020-06/G-2011-Standards-practice.pdf>.

References

1. Kormiltsev, V.V., Lazareva, O.B., Bismak, O.V., Brushko, V.V., & Havreliuk, S.V. (2022). Analiz osvitynih prohram ta navchalnykh planiv z fizychnoyi terapiyi v krayinakh Yevropy [Analysis of educational programs and curricula in physical therapy in European countries]. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiya ta erhoterapiya – Sports medicine, physical therapy and occupational therapy*, 2, 93-99 [in Ukrainian].

2. Hrytsai, N. (2020). Osoblyvosti formuvannya profesiynoyi kul'tury maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi terapiyi, erhoterapiyi [Peculiarities of the formation of the professional culture of future specialists in physical therapy, occupational therapy]. *Revista științifică progresivă*, 1, 3-12 [in Ukrainian].

3. Yezhova, O., Brizhatyi, O., Korol, S., Voropaiev, D., Sytnyk, O., & Brizhata, I. (2021). Yevropeyskyy dosvid pidhotovky fizychnykh terapevtiv: vprovadzhennya novykh mahisterskykh prohram z fizychnoyi terapiyi v Ukrayini [European experience in training physical therapists: implementation of new master's programs in physical therapy in Ukraine]. *Naukovyy chasopys NPU im. M.P. Drahomanova – Scientific journal M. Dragomanov National Pedagogical University*, 5(136), 54-57 [in Ukrainian].

4. Lianna, O., & Shuchenko, E. (2020). Komponenty formuvannya profesiynoyi kompetentnosti fakhivtsiv z fizychnoyi terapiyi ta erhoterapiyi [Components of formation of professional competence of specialists in physical therapy and occupational therapy]. *Humanizatsiya navchalno-vykhovnoho protsesu – Humanization of the educational process*, 1(99), 135-140 [in Ukrainian].

5. Fastivets, A.V. (2021). Svitovyy dosvid pidhotovky fakhivtsiv fizioterapiyi ta erhoterapiyi [World experience of training specialists in physiotherapy and occupational therapy]. *Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya – Theory and methods of teaching and education*, 51, 156-172 [in Ukrainian].

6. Chepurna, N. (2020). Profesiyna pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi terapiyi ta erhoterapiyi v zakladakh vyshchoyi osvity Ukrayiny [Professional training of future specialists in physical therapy and occupational therapy in higher education institutions of Ukraine]. *Naukovi zapysky*

Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya «Pedahohika» – The Scientific Issues of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. Series “Pedagogy”, 2, 102-109 [in Ukrainian].

7. Lazareva, O., Zharova, I., Kravchuk, L., Kormiltsev, V., Bannikova, R., & Gavreliuk, S. (2019). Shlyakhy stanovlennya vitchyznyanoyi systemy pidhotovky mahistriv iz fizychnoyi terapiyi v ramkakh proektu REHAB Project [Ways of formation of the national system of training masters in physical therapy within the framework of the project REHAB]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Fizychno vykhovannia i sport – Youth scientific bulletin of Lesya Ukrainka East European National University. Physical education and sports*, 33, 15-19 [in Ukrainian].

8. European Skills, Competences, Qualifications and Occupations. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1326&langId=en>.

9. Macauley, K. (2018). Evaluating changes in clinical decision-making in physical therapy students after participating in simulation. *Health Professions Education*, 4(4), 278-286.

10. O'Donnell, A.E. (2012). Effective mentoring in physical therapy: approaches for residency training. *Doctor's thesis*. Florida, USA: Nova Southeastern University.

11. Casarotto, R.A., de Andrade, C.R.F., Tanaka, C., Lancman, S., & Oliver, F.C. (2016). Physical therapy, speech therapy and occupational therapy: past, present and future. *Revista de Medicina*, 95, 29-34.

12. Westervelt, K.C., Chenette, J., Merkel, L., Sibold, J., Crane, L., & Hing, W. (2018). Postprofessional physical therapist education: A report from two regions of the world. *Journal of Physical Therapy Education*, 32(3), 264-272.

13. Topp, J., Westenhöfer, J., Scholl, I., & Hahlweg, P. (2018). Shared decision-making in physical therapy: A cross-sectional study on physiotherapists' knowledge, attitudes and self-reported use. *Patient education and counseling*, 101(2), 346-351.

14. Standards of physical therapy practice. (2011). Retrieved from: <https://world.physio/sites/default/files/2020-06/G-2011-Standards-practice.pdf>.

Отримано 02.05.2023.
Рекомендовано 09.06.2023.

Електронна адреса для листування: zavidnyukyv@tdmu.edu.ua